

## ДРУГИЙ ЕТАП ФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

*Кащенко С. Г., Таран П. Є., Шевченко В. І.*

*Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, м. Сімферополь, Україна*

Важливою складовою частиною державотворення за часів Центральної Ради було його конституційне оформлення. 20 червня 1917 р. вона утворила спеціальну конституційну комісію для підготовки проекту «Статуту автономної України». А 29 квітня 1918 р. Центральна Рада затвердила Конституцію УНР. Для свого часу вона була досить досконалим конституційно-правовим актом, який регламентував найважливіші правові відносини в державі, надавав її громадянам основні права і свободи, передбачені і сучасною Конституцією України.

**Ключові слова:** Українська Народна Республіка, конституційне право, конституційна комісія, конституція, демократичний державний устрій, основний закон, конституційно-правовий інститут, конституційна норма.

Сучасне конституційне право України виникло не на пустому місці. Вже на початку XVIII ст. Україна вступила на шлях конституційного регулювання правових відносин. Тут в 1710 р. було видано першу українську конституцію, яка мала назву «Пакти й конституція законів та вольностей Війська Запорізького [1]. Це свідчить про те, що Україна раніш, ніж США та Франція, надбання яких у сфері конституційного регулювання правових відносин на світовому рівні, є загально визнаними [2], залучилася до нього.

Це дозволяє стверджувати, що конституційне будівництво в Україні розпочалося ще на початку XVIII ст., коли мав місце його перший етап. Про це уже йде мова в літературі [3].

Другий етап конституційного будівництва в Україні охоплює владування Центральної Ради. Вивчення його є актуальним і плідним для нашого часу: воно дає можливість використовувати досвід конституційного регулювання правових відносин того періоду в сучасному конституційному будівництві.

Відзначаючи ті позитивні явища, які вже є в вивченні другого етапу конституційного будівництва в Україні за часів Центральної Ради, слід відзначити, що в цьому зроблені лише перші кроки [4-5].

Конституційне право України має свою історію виникнення і становлення. При підготовці і прийнятті Конституції України використовувалися не тільки конституційні акти деяких демократичних західних країн, конституційна доктрина, а й надбання, які мали місце в історії вітчизняного конституційного будівництва, в тому числі в період владування Центральної Ради.

Важливою його складовою частиною у той час було конституційне оформлення державотворення. Після видання Центральною Радою 10 червня 1918 р. першого універсалу, котрий проголосив відтворення автономної державності в Україні у складі Російської федеративної демократичної республіки, встало питання про її конституційне забезпечення.

20 червня 1917 р. Центральна Рада створила спеціальну конституційну комісію для підготовки проекту «Статуту автономної України». До її складу було залучено 8 членів Центральної Ради.

Вони репрезентували деякі політичні партії та інші громадські організації, представники яких входили до складу Центральної Ради. Бабиш Б. і Стасюк М. репрезентували Центральний комітет Селянської спілки, Бойко П. – Всеукраїнську раду селянських депутатів, Єфремов С. – Українську партію соціалістів-федералістів, Левицький М. – Український генеральний військовий комітет, Кос'яненко Г. та Чапківський О. – Всеукраїнську раду військових депутатів, Шраг М. – територіальне представництво у Центральній Раді [6].

На своїх перших зібраннях комісія обговорила питання, пов'язані з визначенням принципів і напрямків у своїй роботі. Беручи до уваги важливість конституційного акту, проект якого їй було доручено розробити, комісія висловила за значне розширення її чисельного складу і за залучення до її роботи представників національних меншин.

Досить швидко було підготовлено проект інструкції про порядок формування складу і діяльності комісії. 23 червня 1917 р. його розглянула Центральна Рада і визначила чисельний склад комісії по підготовці проекту «Статуту автономної України» у 100 осіб з представників як українців, так і інших національностей, що мешкали на українських землях.

Конституційна комісія тепер мала складатися з 71 українця, 11 росіян, 8 євреїв, 2 німців, 2 поляків, білоруса, татарина, молдаванина, чеха, грека, болгарина.

Було вирішено при формуванні комісії керуватися принципом «національно-пропорційного представництва». Національні організації меншин, які склали не менше одного відсотка населення України, одержали право надіслати до неї своїх представників. Якщо національна меншина складала менше одного відсотка, то вона могла надіслати свого представника за пропозицією самої конституційної комісії.

Центральна Рада визначила владні і суспільні організації та об'єднання основних національних груп України, які одержали право за встановленою квотою мати своїх представників у складі комісії.

Для українського населення були встановлені такі норми представництва: 30 – від Центральної Ради, 11 – від губернських організацій, 12 – від Всеукраїнського правничого товариства, 5 – від економічних і фінансових установ, 3 – від Всеукраїнського союзу залізничників, 2 – від Всеукраїнської поштово-телеграфної спілки, 5 – від культурно-освітніх установ (1 – від наукових товариств, 2 – від вищої школи, 2 – від інших шкіл), 1 – від духовенства, 1 – від Чорноморського флоту, 1 – від Всеукраїнської ради військових депутатів, 1 – від Українського генерального військового комітету.

Репрезентантів від російського населення України до складу конституційної комісії мали надіслати такі російські організації та об'єднання в Україні: 1 – від російської партії соціалістів-революціонерів, 1 – від російської соціал-демократичної партії (меншовиків), 1 – від російської соціал-демократичної партії (більшовиків), 1 – від російської конституційно-демократичної партії, 3 – від рад

російських об'єднань громадянських організацій (Київської, Харківської, Одеської), 4 – від рад робітничих і солдатських депутатів (Київської, Харківської, Одеської).

5 євреїв повинні були репрезентувати у конституційній комісії єврейські соціалістичні партії, а 3 – єврейські неосоціалістичні організації. Від польських національних організацій була передбачена участь у комісії 2 представників, у тому числі 1 від польської соціалістичної партії [7].

Центральна Рада розуміла, що формування складу конституційної комісії у визначених нею чисельних і національних параметрах займе тривалий час, а з підготовкою проекту конституції автономної України не можна зволікати. Тому вона прийняла рішення, згідно з яким комісія мала розпочати роботу не тоді, коли буде сформовано її повний склад, а після того, як зберуться не менше як 55 її членів.

Центральна рада утворила керівну структуру конституційної комісії – її президію у складі 30 осіб. Їй було доручено забезпечити формування комісії у повному складі, розробити план її роботи, підготувати проект наказу Центральної Ради конституційній комісії для визначення основних принципів її діяльності, створити потрібні підготовчі матеріали. Перше зібрання комісії мало відбутися не пізніше 10 липня 1917 р. [8].

Але в визначений термін перше зібрання комісії не відбулося. Це було пов'язане з виданням Центральною Радою другого універсалу, згідно з яким автономна державність в Україні, проголошена першим універсалом, була тимчасово скасована.

Процес формування комісії завершився після видання 7 (20) листопаду 1917 р. Центральною Радою третього універсалу, яким знову проголошувалося відтворення української державності. Перед нею тепер постала задача підготувати проект конституції Української Народної Республіки, але не як незалежної держави, а як одного з автономних суб'єктів Російської федерації.

У своїй діяльності комісія керувалася основними положеннями третього універсалу, зокрема про те, що «народом великоруському, єврейському, польському й іншим для забезпечення їм права і свободи самоврядування в справах їх національного життя має бути надана національно-персональна автономія».

Керувалася комісія і тими положеннями третього універсалу, які були Центральною Радою запозичені у російських більшовиків (про встановлення державного контролю над промисловістю України, про восьмигодинний робочий день тощо)[9].

При підготовці проекту конституції Української Народної Республіки комісія взяла до уваги і матеріали, надані головою Центральної Ради. Грушевський М. запропонував закріпити у ньому:

1. Демократичний державний устрій Української Народної Республіки та головні права її громадян.
2. Характер відносин України з Російською федеративною демократичною республікою.
3. Законодавчий характер влади Всенародного Зібрання (сойму) Української Народної Республіки.

4. Статут Кабінету Міністрів як найвищого органу виконавчої влади Української Народної Республіки.

5. Право Генерального суду Української Народної Республіки на контроль за державною владою.

6. Голова Всенародного Зібрання є і Головою Української Народної Республіки і репрезентує Україну у міжнародних відносинах

Більш енергійно і плідно конституційна комісія стала працювати після видання 9 січня 1918 р. четвертого універсалу Центральної Ради, яким установлювалося, що Українська Народна Республіка «стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу» [10].

Комісія виконала поставлене перед нею завдання. 29 квітня 1918 р. Центральна Рада прийняла «Конституцію Української Народної Республіки» (Статут про державний устрій, права і вольності Української Народної Республіки) у редакції, запропонованій конституційною комісією. Текст цієї конституції до недавнього часу був невідомий широкому загалу. Його було надруковано лише після одержання Україною незалежності [11-13].

Конституція була закономірним підсумком розвитку державно-конституційного будівництва в Україні за часів Центральної Ради. Вона актом найвищої юридичної сили остаточно затвердила відродження Української держави, як самостійної і незалежної.

Об'єктом конституційно-правового регулювання у ній були відносини між державою, суспільством і людиною, відносини, які визначали державний устрій країни, систему органів влади, їх компетенцію і принципи їх функціонування.

Основний закон Української Народної Республіки містив у собі конституційно-правові інститути, що поєднували певні групи норм конституційного права для регулювання однорідних і взаємозв'язаних суспільних відносин.

Конституція мала соціально-політичну сутність – вона була підсумком певного співвідношення політичних сил, яке існувало у країні у той час. Вона була громадянською угодою, яка відтворила політичні й інші інтереси різних верств українського суспільства. Однак вона не могла однаково враховувати інтереси всіх.

За політичними режимами, що оформлюють конституції, вони розподіляються на демократичні, ліберальні й авторитарні. Основний закон Української Народної Республіки належав до перших, оскільки перед усім установлював її демократичний державний устрій. Важливим показником його демократизму було положення конституції про розподіл державної влади за сферами їх діяльності.

Основний закон Української Народної Республіки мав юридичну, політичну і виховну функцію. Юридична полягала в тому, що він став головним джерелом права, склав основу всієї системи правового регулювання. Політична проявлялася у тому, що вона пропагувала загально визнані в суспільстві моральні цінності.

Основний закон Української Народної Республіки містив у собі конституційно-правові норми – загально визнані правила поведінки, усталені державою для регулювання і охорони найважливіших суспільних відносин. Зовнішня форма норм була відтворена у статтях конституції. 83 статті були об'єднані в такі розділи: I. Загальні положення. II. Права громадян України. III. Органи влади Української Народної

Республіки. IV. Всенародні Збори Української Народної Республіки. V. Про Раду Народних Міністрів Української Народної Республіки. VI. Суд Української Народної Республіки. VII. Національні союзи. VIII. Про тимчасове припинення громадянських свобод.

За характером суспільних відносин, що регулювалися конституцією, її норми розподілялися на матеріальні і процесуальні. До процесуальних, наприклад, належала норма, яку містила у собі ст. 37. Вона установлювала, що парламент має збиратися на сесії не менш двох разів на рік і що перерва між ними не може перевищувати три місяці. Тут же йшлося про те, що за вимогою однієї п'ятої частини депутатів не пізніше місяця має бути скликане зібрання Всенародних Зборів.

Норми Основного закону Української Народної Республіки розподілялися на такі, що регулювали постійні правовідносини, і на такі, що регламентували тимчасові. Більшість норм регулювала постійні правовідносини, але були й такі, які належали до других. Так, ст. 79 встановлювала, що під час війни чи внутрішніх заворушень громадянські свободи населення України можуть бути обмежені частково або дія їх може бути призупинена.

За своїм характером норми конституції Української Народної Республіки, які надавали права громадянам, розподілялися на зобов'язуючі і забороняючі. До тих норм, що надавали права, належала, наприклад, та, яка містилася у ст. 18. У ній йшлося про те, що всі громадяни та інші особи, що знаходяться на терені України, користуються повною свободою щодо зміни місця перебування.

Норма ст. 62 мала зобов'язуючий характер: вона спонукала судові установи здійснювати судову владу тільки у межах цивільного, кримінального й адміністративного законодавства. У нормі ст. 8 містилася заборона на те, щоб громадянин Української Народної Республіки одночасно мав громадянство іншої країни.

Основні принципи, на яких мала будуватися Українська Народна Республіка, були викладені у першому розділі конституції.

У ст. 1 були визначені головні цілі її утворення – «для кращої оборони свого краю, для певнішого забезпечення права і охорони вільностей, культури і добробуту своїх громадян».

Наголошувалося, що Українська держава є суверенною, самостійною і ні від кого незалежною парламентською державою, що український народ є єдиним носієм державного суверенітету, який ним здійснюється шляхом виборів Всенародних Зборів.

«Територія Української Народної Республіки, – йшлося у ст. 4, – неподільна і без згоди Всенародних Зборів в 2/3 голосів присутніх членів не може відбуватись ніяка зміна в границях Республіки або в праводержавних відносинах якоїсь території до республіки».

Конституція установлювала унітарний державний устрій країни з використанням принципу децентралізації влади: землям, волостям, громадянам надавалися «права широкого самоврядування».

Важливою частиною будь-якої демократичної конституції є статті, що регламентують права і свободи громадян. Конституція надавала громадянам певне коло політичних і громадянських прав. Вона забезпечувала права і свободи не тільки

українців. Її стаття гарантувала усім особам, що належали до національних меншин, «впорядкування своїх прав».

Конституція установила інститут українського громадянства, порядок його отримання. Громадянин мав право відмовитися від нього шляхом подання відповідної заяви до уряду в визначеному законом порядку. Право позбавлення громадянства надавалося тільки суду.

Згідно з основним законом УНР суспільна і політична правомочність громадян мала починатися після досягнення ними 20 років, не дозволялися розбіжності у правах чоловіків і жінок.

«Громадяни Української Народної Республіки, – йшлося у ст. 12, – рівні в своїх громадянських і політичних правах. Уродження, віра, національність, освіта, майно, оподаткування не дають ніяких привілеїв в них. Ніякі титули в актах і діловодстві вживатися не можуть».

Серед прав, наданих основним законом, були й деякі процесуальні права: ні громадянин, ні особа, що не мала українського громадянства, не могли бути затримані на її території без судового рішення.

Дозволялося затримання (без такого рішення) тільки на місті і під час скоєння злочину. Але і в цьому випадку затриманні повинні були відпускатися на свободу через 24 години, якщо суд не санкціонував їх арешту.

Навіть у найбільш демократичних конституціях нашого часу не завжди йде мова про заборону смертної страти як міри покарання за карний злочин. Розповсюджена думка про те, що вперше положення про це було внесено у ст. 102 Основного закону Федеративної Республіки Німеччини [14].

Але це не так: конституція Української Народної Республіки ще у 1918 р. ввела заборону на покарання злочинців смертною карою. Крім того, вона заборонила будь-які «кари по тілу», інші покарання, які принижують людську гідність. Заборонила вона і використання як покарання за скоєні злочини конфіскації майна злочинця.

Основний закон Української Народної Республіки надавав її громадянам і деякі інші основні права, передбачені сучасною Конституцією України [15] та міжнародними стандартами в галузі прав людини [15]. Зокрема, він гарантував громадянам недоторканість їх помешкання. Її дозволялося порушувати лише за рішенням суду або при гострій потребі у цьому органів правосуддя.

Установлювалося і право громадян на тайну листування. Органам державної влади заборонялося її порушувати без дозволу суду (крім випадків, спеціально визначених законом (ст. 16).

У ст. 17 йшлося про те, що ні громадянин України, ні особа, що не має її громадянства не можуть на її терені бути обмежені у правах на свободу слова, друку, сумніву; на свободу створення громадських організацій, проведення страйків (при умові, що це не порушує норм кримінального законодавства).

Важливим надбанням конституції було надання громадянам права на їх участь у керуванні державними справами шляхом використання ними активного і пасивного виборчого права при формуванні законодавчої влади та органів місцевого са-

моврядування (ст. 20). Активне виборче право надавалося всім громадянам, що досягли 20 років.

Державна влада мала будуватися на демократичних засадах: вона розподілялася на законодавчу, виконавчу й судову. Верховна влада надавалася парламенту – Всенародним Зборам, які мали право видавати закони, формувати органи виконавчої і судової влади.

У ст. 26 визначалися принципи організації і діяльності місцевого самоврядування: «Всякого рода справи місцеві впорядковують виборні ради і управи громадян, волостей і земель. Їм належить єдина безпосередня місцева власть: міністри Української Народної Республіки тільки контролюють і координують їх діяльність, безпосередньо через визначених ними урядовців, не втручаючись до справ, тим радам і управам призначених, а всякі спори в цих справах рішає суд Української Народної Республіки».

Важливим об'єктом конституційно-правового регулювання в основному законі 1918 г., як і в сучасній Конституції України [16, с. 23-24] було визначення порядку формування українського парламенту і його діяльності. Установлювалося, що він має формуватися на підставі загальних, рівних, прямих, таємних виборів. Кожні 100 тис. виборців одержали право надіслати до складу Всенародних Зборів одного депутата, термін повноважень якого було визначено в 3 роки.

В ст. 29 було передбачено, що депутатом можна обрати кожного громадянина України, що досяг 20 років. Для депутатів передбачалася депутатська недоторканість.

На засіданнях комісії по підготовці проекту конституції Української Народної Республіки неодноразово виникало питання про запровадження посади голови Української держави. Однак члени комісії не дійшли порозуміння щодо цього питання з-за гострої міжпартійної та особистої боротьби претендентів на цю посаду. Тому у конституції не було мови про запровадження посади голови держави.

Його функції було вирішено у деякій мірі надати голові Всенародних Зборів (як і пропонував Грушевський М. С.). «Голова Всенародних Зборів, – йшлося у ст. 35, – як її представник, іменем республіки сповняє всі чинності, зв'язані з представництвом республіки».

Передбачалося обрання Всенародними Зборами не тільки їх голови, а також його товаришів (помічників). Один з них мав його заступати при недузі або смерті.

Кворум зібрання для роботи Всенародних Зборів було визначено в 50 відсотків депутатів. А для вирішення питань щодо зміни території держави, її конституції, об'яви війни, кворум мав складатися з конституційної більшості від загальної кількості членів Всенародних Зборів.

Ст. 39 Основного закону Української Народної Республіки визначила суб'єктів законодавчого почину: президію Всенародних Зборів, їх зареєстровані депутатські фракції, 30 депутатів, Раду Народних Міністрів, органи самоврядування, що репрезентували не менш як 100 тис. виборців.

В конституції приділялася деяка увага і регламентації законодавчого процесу. Подані у Всенародні Збори законопроекти повинні були спочатку розглядатися в їх комісіях, а потім прийматися на пленарних засіданнях парламенту. Установлювало-

ся, що незатверджені ним на одній сесії законопроекти можна повторно розглядати на наступній сесії.

Конституцію Української Народної Республіки можна віднести до тих, які не просто змінити. Для внесення у неї змін потрібна була згода на це 3/5 депутатів парламенту діючого і наступного скликання.

Тільки Всенародні Збори мали право вирішувати питання, пов'язані з введенням податків, прийняттям рішення щодо державних займів, призову громадян на військову і міліцейську службу, затвердження міжнародних політичних і економічних угод Української Народної Республіки, об'яви війни.

Конституція визначила Раду Народних Міністрів як орган найвищої виконавчої влади держави. Установлювалося, що свої повноваження вона отримує від парламенту і перед ним звітує за свою діяльність. Персональний її склад мав пропонувати для затвердження Всенародних Зборів їх голова.

В основному законі Української Народної Республіки, як і в сучасній Конституції України [15, с. 41], не визначався чисельний склад уряду, не йшлося про окремі міністерства та про їх діяльність. Лише у загальній формі визначалися повноваження Ради Народних Міністрів: вона мала керувати всіма справами, які залишалися за межами владування органів місцевого самоврядування, контролювати їх діяльність, не порушуючи при цьому визначеної законом їх компетенції.

Статті основного закону передбачали контроль за діяльністю Ради Народних Міністрів з боку Всенародних Зборів. Кожному їх депутату надавалося право звертатися до уряду або до окремих міністрів з інтерпеляціями, відповіді на які мали надаватися не пізніше 7 днів.

Парламент міг виразити недовіру Раді Народних Міністрів або окремим міністрам, що мало своїм наслідком втрату ними своїх владних повноважень. Всенародні Збори одержали право конституційною більшістю голосів приймати рішення про судову відповідальність міністрів.

В конституції не було мови про посаду голови Ради Народних Міністрів. Причина цього, як і при визначенні посади голови Української Народної Республіки, полягала у гострій міжпартійній особистій боротьбі щодо того, хто займе цю посаду. Оскільки згоди не досягли, було вирішено питання про посаду голови уряду в конституції взагалі не порушувати. Тому в конституції не передбачено, хто буде ним керувати.

За звичай конституції мало уваги приділяють організації судової влади. Це було притаманне і конституції УНР: вона лише у загальній формі регламентувала питання організації і повноважень судової влади.

Установлювалося, що суд в Україні здійснюється від її імені, є публічним і діє у межах загальної юрисдикції. Право здійснення судової влади було надано лише судовим установам в межах цивільного, кримінального та адміністративного законодавства.

Визначалося, що судові рішення мають остаточний характер і не можуть бути скасовані іншим владним органом. Найвищою судовою установою мав стати Генеральний суд Української Народної Республіки, що обирався Всенародними Зборами на 5 років. Повноваження його основним законом визначалися так: Генеральний суд



є найвищою касаційною інстанцією для всіх судів у державі, а також може розглядати деякі справи по першій чи по другій інстанції.

Українці на своїх землях протягом декількох століть зазнавали національних утисків від іноземних господарів. Члени конституційної комісії вжили заходів, щоб таких утисків не було в Україні щодо національних меншин. Тому в конституції були статті, спрямованні на урегулювання міжнаціональних відносин, на захист прав і інтересів національних меншин.

Ст. 71 надавала їм право на національно-персональну автономію, на створення національних союзів, членство в яких мало бути добровільним, на самостійний устрій свого національного життя. Передбачалося, що повноваження національного союзу будуть поширюватися на всіх членів, незважаючи на місце їх помешкання в Україні.

Однак національні меншини у процесі здійснення права на національно-персональну автономію ставилися у різні умови. Негайне право на неї одержували лише євреї, поляки і росіяни. Білоруська, чеська, молдавська, німецька, татарська, грецька і болгарська національні групи могли скористатися правом на національно-персональну автономію тільки з санкції Генерального суду. При цьому було обов'язковим надання до цього заяви, підписаної не менш як 10 тис. осіб певної національності. Генеральний суд був зобов'язаний не пізніше 6 місяців розглянути заяву й прийняти рішення.

Національні союзи мали користуватися правом на самоврядування. Згідно зі ст. 75 обсяг прав, що належав до їх компетенції, компетенції їх органів, повинен був визначатися установчими зборами з представників певної національної групи. Однак також передбачалося затвердження їх рішень з цих питань Всенародними Зборами.

У ст. 77 конституції Української Народної Республіки йшлося про те, що вищим представницьким органом національного союзу є національні збори, які обираються його членами. Їм було надано і право обирати національну раду – вищий виконавчий орган національного союзу. Виборче право при цьому надавалося особам, що досягли 20 років. Вибори мали бути рівними, таємними і загальними.

Право на вирішення непорозумінь між органами національного союзу і органами державного управління, органами місцевого самоврядування, органами іншого національного союзу входило в компетенцію судової влади.

На жаль, затверджена 29 квітня 1918 р. Центральною Радою конституція Української Народної Республіки не стала діючим державно-правовим актом. В той день в Україні було здійснено державний переворот – Центральна Рада була усунена від влади, була ліквідована Українська Народна Республіка, а владування перейшло до П. Скоропадського, проголошеного гетьманом Української держави, яка будувалася зовсім на інших засадах.

Для свого часу конституція УНР була досить досконалим конституційно-правовим актом, який регламентував найважливіші правові відносини у державі. Вона в значній мірі відтворила попередній досвід конституційного будівництва в Україні, надбання конституційного права західних демократичних країн і розвитку конституційної доктрини.

Здійснення Основного закону Української Народної Республіки перетворило її в демократичну суверенну парламентську державу, громадяни якої користувалися б основними правами і свободами, наданими сучасною Конституцією України.

#### Список літератури

1. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х томах. / [За ред. В. Д. Гончаренка]. – К. : Ін Юре. – . – Т. І. 3 найдавніших часів до початку ХХ ст. – 1997. – 564 с.
2. Конституции и законодательные акты буржуазных государств. – XVII-XIX вв. : [Сборник документов]. – М. : Государственное издательство юридической литературы, 1957. – 445 с.
3. Кашенко С. Г. Начальный этап формирования конституционного права Украины / С. Г. Кашенко // Культура народов Причерноморья. – 1998. – № 3. – С. 191-107.
4. Кашенко С. Г. Головні етапи формування конституційного права України / С. Г. Кашенко // Культура народов Причерноморья. – 1999. – № 6. – С. 214-219.
5. Кашенко С. Г. Правовий статус суб'єктів федерації за проектом конституції УНР О. Ейхельмана / С. Г. Кашенко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – Том 19 (58). – № 1. – С. 10-15.
6. Нова Рада. – 1917. – 22 червня.
7. Центральний державний архів вищих органів влади і державного управління України. – Ф. 1115, оп.1, спр.1, арк. 3-5.
8. Вісті з Української Центральної Ради. – 1917. – №14.
9. Вісник Генерального Секретаріату Української Народної Республіки. – 1917. – 23 листопада. – № 2.
10. Вісник Ради Народних Міністрів Української Народної Республіки. – 1918. – 13 січня. – № 3.
11. Конституційні акти України. – 1917-1920. – С. 73-78.
12. Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Історія української конституції / А. Г. Слюсаренко, М. В. Томенко. – К. : Знання, 1993. – 324 с.
13. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х томах. / [За ред. В. Д. Гончаренка]. – К. : Ін Юре. – . – Т. 2. Лютий 1917 р. – 1996 р. – 1997. – 456 с.
14. Конституции зарубежных государств. – М. : Бек, 1997. – 475 с.
15. Конституція України. – К. : Українська правнича фундація. Видавництво «Право», 1996. – 22 с.
16. Сборник международных нормативных актов по правам человека. – Симферополь: Управление Верховного комиссара беженцев ООН, 1999. – 640 с.

**Кашенко С. Г., Таран П. Є., Шевченко В. І. Второй этап формирования конституционного права Украины / С. Г. Кашенко, П. Е. Таран, В. И. Шевченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия : Юридические науки. – 2011. – Т. 24 (63). № 2. 2011. – С. 39-49.**

Важной составной частью государственного строительства времен Центральной Рады было его конституционное оформление. 20 июня 1917 г. она создала специальную конституционную комиссию для подготовки проекта «Статута автономной Украины». А 29 апреля 1918 г. Центральная Рада утвердила Конституцию УНР. Для своего времени она была достаточно совершенным конституционно-правовым актом, который регламентировал наиболее важные правовые отношения в государстве, представляя ее гражданам основные права и свободы, предусмотренные и современной Конституцией Украины.

**Ключевые слова:** Украинская Народная Республика, конституционное право, конституционная комиссия, конституция, демократический государственный строй, основной закон, конституционно-правовой институт, конституционная норма.

**Kaschenko S., Taran P., Shevchenko V. The second stage of formation of Ukrainian constitutional law / S. Kaschenko, P. Taran, V. Shevchenko // Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series : Juridical sciences. – 2011. – Vol. 24 (63). № 2. 2011. – P. 39-49.**

An important component of the state building in Central Soviet times was its constitutional registration. On June, 20th, 1917 it has created the special constitutional commission for preparation the project of «The Statute of independent Ukraine». And on April, 29th, 1918 Central Soviet has confirmed Constitution of UNR. For that time it was perfect enough constitutionally-legal certificate which regulated the most important legal relations in the state, representing to its citizens fundamental laws and freedom provided the modern Constitution of Ukraine.

**Keywords:** the Ukrainian National Republic, a constitutional law, the constitutional commission, the constitution, a democratic political system, the organic law, constitutionally-legal institute, the constitutional norm.

*Поступила в редакцію 07.11.2011 г.*